EIROPAS
KOMISIJA

SAVIENĪBAS AUGSTAIS
PĀRSTĀVIS ĀRLIETĀS UN
DROŠĪBAS POLITIKAS
JAUTĀJUMOS

Briselē, 25.3.2020.
JOIN(2020) 5 final

KOPĪGS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM UN PADOMEI

ES Rīcības plāns cilvēktiesību un demokrātijas jomā 2020.-2024. gadam

1. IEVADS

Eiropas Savienības (ES) pamatā ir stingra apņemšanās veicināt un aizsargāt cilvēktiesības, demokrātiju un tiesiskumu. Minētais ir tās darbības pamatā gan iekšpolitiski, gan attiecībās ar citām valstīm un reģioniem. Saskaņā ar Eiropadomes pieņemto stratēģisko programmu 2019.–2024. gadam un Eiropas Komisijas politiskajām pamatnostādnēm 2019.–2024. gadam ES ir stratēģiski ieinteresēta stiprināt savu **vadošo lomu pasaulē** cilvēktiesību un demokrātijas jomā, lai sniegtu taustāmus ieguvumus cilvēkiem visā pasaulē. Daudz jau ir paveikts. Kopš ES Stratēģiskā satvara par cilvēktiesībām un demokrātiju pieņemšanas 2012. gadā[1], pirmajiem diviem ES rīcības plāniem cilvēktiesību un demokrātijas jomā (2012.–2014. gads un 2015.–2019. gads)[2], pirmā ES īpašā pārstāvja cilvēktiesību jautājumos (ESĪP) iecelšanas amatā 2012. gadā un Padomes 2019. gada secinājumiem par demokrātiju[3], ES ir kļuvusi koordinētāka, aktīvāka, pamanāmāka un efektīvāka savā iesaistē trešās valstīs un ar tām un ir aktīvāk iesaistījusies daudzpusējā līmenī.

Mainīgajā ģeopolitiskajā vidē ES turpina būt stingra un spēcīga cilvēktiesību un demokrātijas aizstāve. Jaunas ģeopolitiskās sāncensības tikai uzsver ES kā uzticamas un stabilas partneres un uz noteikumiem balstītas daudzpusējas kārtības aizstāves nozīmi. Kopumā vispārējā aina attiecībā uz cilvēktiesībām un demokrātiju ir neviendabīga: lai gan ir bijuši lieli sasniegumi, ir jārisina jautājums attiecībā uz pretestību domai par cilvēktiesību universālumu un nedalāmību un regresu demokrātijas jomā. Tehnoloģiju jomā pārorientējamies uz jaunu paradigmu, kurā cilvēku spējas arvien vairāk papildinās mašīnas. Jaunās tehnoloģijas (jo īpaši mākslīgais intelekts) ir priekšplānā, radot gan iespējas, gan draudus. Tajā pašā laikā cilvēktiesības arvien vairāk ir savstarpēji saistītas ar globālām vides problēmām, piemēram, klimata pārmaiņām. Tāpēc ir pienācis laiks ES **izstrādāt jaunu ģeopolitisku programmu cilvēktiesību un demokrātijas jomā.**

Pamatojoties uz 2015.–2019. gada ES Rīcības plānu cilvēktiesību un demokrātijas jomā, ir svarīgi ES ilgstošo apņemšanos cilvēktiesību un demokrātijas jomā pārvērst atjauninātā darbības programmā. Šā paziņojuma mērķis ir nākt klajā ar jaunu rīcības plānu cilvēktiesību un demokrātijas jomā. Tajā ir noteikti mērķi un prioritātes nākamajiem 5 gadiem šajā ārējo attiecību jomā, un tas palīdzēs panākt **spēcīgāku Eiropu pasaulē**. Rīcības plāns ir unikāls, jo tas ir vienīgais šāda veida instruments, kura mērķis ir veicināt uz vērtībām balstītu darba kārtību pasaules arēnā.

Šajā kopīgajā paziņojumā ierosināts:

- palielināt **ES vadošo lomu** cilvēktiesību un demokrātijas veicināšanā un aizsardzībā visā pasaulē;
- noteikt ES **vērienīgos mērķus**, apzināt **prioritātes** un koncentrēties uz **īstenošanu**, ņemot vērā mainīgo ģeopolitiku, digitālo pārkārtošanos, vides problēmas un klimata pārmaiņas;
- maksimāli palielināt ES lomu pasaules arēnā, paplašinot **cilvēktiesību instrumentu kopumu,** tās galvenos instrumentus un politikas jomas, kā arī
- veicināt **vienotu un koordinētu ES**, veicinot efektīvāku un saskaņotāku rīcību.

Līdztekus šim paziņojumam Komisija un Augstais pārstāvis saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienību (LES) 22. panta 2. punktu izstrādā kopīgu priekšlikumu Padomei par ieteikuma sniegšanu Eiropadomei pieņemt lēmumu, ar ko paziņojumu un rīcības plānu pieņemtu kā Eiropadomes lēmumu par Savienības stratēģiskajām interesēm un mērķiem LES 22. panta 1. punkta nozīmē. Šāds Eiropadomes lēmums ļautu Padomei pieņemt konkrētus īstenošanas pasākumus rīcības plānam saskaņā ar LES 31. panta 2. punktu.

[1] https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/131181.pdf
[2] https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_action_plan_on_human_rights_and_democracy_en_0.pdf
[3] https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12836-2019-INIT/lv/pdf.

2. PIEAUG PROBLĒMAS CILVĒKTIESĪBU UN DEMOKRĀTIJAS JOMĀ: AICINĀJUMS ES UZŅEMTIES VADĪBU

Pēdējo gadu laikā ES ir rīkojusies stratēģiskāk un izmantojusi savu politisko ietekmi un cilvēktiesību instrumentu kopumu, lai efektīvāk vērstos pret cilvēktiesību pārkāpumiem un veicinātu demokrātiskas, noturīgas un miermīlīgas sabiedrības. Valstīs un reģionos, kur cilvēktiesības ir bijušas apdraudētas, tā ir palīdzējusi panākt būtisku progresu, pateicoties inovatīvai iesaistei, tā ir palīdzējusi panākt **būtisku progresu**, pateicoties inovatīvai iesaistei un ieguldījumiem ekonomiskajās un sociālajās tiesībās, kā arī spēcīgam politiskajam un finansiālajam atbalstam, lai aizsargātu cilvēktiesību aizstāvjus, pilsonisko sabiedrību un plašsaziņas līdzekļu dalībniekus un nodrošinātu tiem iespējas. Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) cilvēktiesību forumos tai ir bijusi vadošā loma konkrētām valstīm adresētu rezolūciju un tematisko iniciatīvu virzīšanā, veidojot aktuālas, starpreģionālas koalīcijas, piemēram, ar Islāma sadarbības organizāciju. Starpreģionālā iniciatīva "Cilvēktiesību veiksmes stāsti" ir izvirzījusi ES priekšplānā centienos atgūt cilvēktiesību vēstījumu, popularizējot veiksmes stāstus.

Tomēr joprojām pastāv plašas problēmas. Cilvēktiesību un demokrātijas jomā daudzās pasaules valstīs situācija ir ļoti saspringta.. Arvien vairāk tiek apdraudētas arī pamatbrīvības, piemēram, vārda vai pulcēšanās brīvība un plašsaziņas līdzekļu brīvība. Ietekmi, ko rada **sistēmiskie centieni graut tiesiskumu, ierobežot pilsonisko un politisko telpu** un vājināt **daudzpusējo, uz noteikumiem balstīto kārtību**, ir saasinājusi dažu ES tradicionālo partneru atteikšanās no aktīvas cilvēktiesību un demokrātisko vērtību veicināšanas un aizsardzības. Par to liecina vairākas tendences, tostarp:

- pilsoniskās sabiedrības iespēju sašaurināšanās;
- tiesiskuma vājināšanās;
- arvien lielāks apdraudējums vēlēšanu un demokrātisko procesu integritātei;
- pieaugoša žurnālistu iebiedēšana un draudi neatkarīgiem plašsaziņas līdzekļiem;
- pieaugoša vardarbība pret cilvēktiesību aizstāvjiem un viņu iebiedēšana (pēdējo 3 gadu laikā ir ziņots par vairāk nekā 2600 uzbrukumiem);
- plaši izplatīta nesodāmība par cilvēktiesību pārkāpumiem un uzbrukumi Starptautiskās Krimināltiesas statusam;
- starptautisko humanitāro tiesību pārkāpumi bruņotos konfliktos, tostarp Sīrijā, Jemenā un Dienvidsudānā;
- pieaugoša opozīcija sieviešu tiesībām un dzimumu līdztiesībai, kā arī
- darbaspēka ļaunprātīgas izmantošanas, tostarp bērnu darba, noturība.

Pāreja uz digitālo laikmetu rada tūlītējas jaunas iespējas un problēmas. Digitālās tehnoloģijas var veicināt cilvēktiesības un demokratizāciju, atvieglojot sabiedrības līdzdalību, palielinot valdības pārskatatbildību, jo ir iespējams uzraudzīt un dokumentēt pārkāpumus un aizskārumus, atbalstot jauno tiešsaistes aktīvismu, informētību un piekļuvi izglītībai un informācijai, atvieglojot ekonomisko un sabiedrības iekļautību un piekļuvi kvalitatīviem sabiedriskajiem pakalpojumiem. Tomēr tās var arī atbalstīt ļaunprātīgus, nelikumīgus pārvietošanās un runas ierobežojumus. Sociālo plašsaziņas līdzekļu platformas tiek izmantotas, lai publicētu mērķtiecīgu dezinformāciju un naida runu, kas bieži vien pārkāpj privātumu un apdraud demokrātiju un cilvēktiesības. Jauno tehnoloģiju, tostarp mākslīgā intelekta (*AI*), ļaunprātīga lietošana ir saistīta ar pastiprinātas uzraudzības, kontroles un represiju risku. Dažās valstīs iedzīvotāju masveida novērošana ir realitāte. Datus un algoritmus var izmantot, lai apzināti vai neapzināti diskriminētu indivīdus un grupas, pastiprinot sabiedrības aizspriedumus.

Otra nozīmīgā pāreja ir saistīta ar globālām vides problēmām, piemēram, vides degradāciju, piesārņojumu un **klimata pārmaiņām**. Saikne starp šīm problēmām un cilvēktiesībām kļūst

skaidrāka. Jaunieši pauž savu viedokli. Pilsoniskajai sabiedrībai un vides cilvēktiesību aizstāvjiem ir būtiska nozīme, norādot uz cilvēktiesību pārkāpumiem un prasot rīkoties, lai aizsargātu planētu un tās klimatu. Ilgtspējīgas vides nākotnes veidošana ir būtisks mērķis, kas pārsniedz tradicionālās robežas starp ekonomiku un drošību, kā arī starp politikas iekšējiem un ārējiem aspektiem. Vides degradācijas un klimata pārmaiņu negatīvā ietekme apdraud virkni tiesību — uz veselību, pārtiku, ūdeni, vispārējo izglītību un pat dzīvību — un var vairot izaicinājumus šīm tiesībām.

Tajā pašā laikā konflikti ir padziļinājušies, un ir parādījušies jauni apdraudējumi. Konflikti un nestabilitāte apdraud iztiku miljoniem cilvēku visā pasaulē, un pasaulē ir vērojams visaugstākais pārvietoto personu līmenis, kāds jebkad reģistrēts. Labākais veids kā novērst sabiedrību slīgšanu krīzē, ir ieguldīt cilvēktiesībās, demokrātijā un tiesiskumā. Cilvēktiesībām un demokrātijai ir jābūt ES konfliktu novēršanas un krīzes pārvarēšanas centienu priekšplānā. Krīzes situācijas rada īpašas problēmas cilvēktiesību efektīvai īstenošanai un aizsardzībai un pārbauda mūsu demokrātiju spēju darboties. Tādi piemēri kā Covid-19 pandēmijas uzliesmojums parāda to, cik ļoti nepieciešama ir saskaņota globāla rīcība un solidaritāte.

Tas nozīmē agrīnu iesaistīšanos cilvēktiesību pārkāpumu novēršanā un demokrātijas atbalstīšanā, tai skaitā izmantojot mediāciju un vēlēšanu vardarbības novēršanu. No jauna pievēršoties cilvēktiesībām un demokrātijai, tiks veicināta **valsts un sabiedrības izturētspēja**. Drošība tiek labāk nodrošināta, ja tiek garantētas pilsoniskās un politiskās, kā arī ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības. Bez cilvēktiesībām visiem ilgtspējīga drošība nav iespējama. Šajā ziņā galvenā nozīme ir pārskatatbildības nodrošināšanai un nesodāmības apkarošanai.

ANO programma 2030. gadam un ilgtspējīgas attīstības mērķi ir lieliska iespēja nodrošināt, ka apņemšanās panākt iekļautību sekmē cilvēktiesību un demokrātijas veicināšanu visā pasaulē. Apņemšanās "**nevienu neatstāt novārtā**" ir aicinājums veicināt cilvēktiesības visiem cilvēkiem bez jebkādas diskriminācijas. Laikā, kad pieaug **nevienlīdzība** — ekonomiskās atšķirības politiski nostiprinās un kļūst sociāli šķeļošas — izaicinājums nekad nav bijis lielāks.

3. NĀKOTNES PERSPEKTĪVA: JAUNS ES RĪCĪBAS PLĀNS CILVĒKTIESĪBU UN DEMOKRĀTIJAS JOMĀ

Jaunajā rīcības plānā tiks izklāstīti ES vērienīgie mērķi un apzinātas rīcības prioritātes saistībā ar pieciem savstarpēji saistītiem un savstarpēji pastiprinošiem **darbības virzieniem**:

I. indivīdu aizsardzību un iespēju nodrošināšanu viņiem;

II. noturīgas, iekļaujošas un demokrātiskas sabiedrības veidošanu;

III. globālas cilvēktiesību un demokrātijas sistēmas veicināšanu;

IV. jaunās tehnoloģijas: iespēju izmantošanu un problēmu risināšanu, kā arī

V. rezultātu sasniegšanu, strādājot kopā.

Šie pieci darbības virzieni tiks pilnveidoti jaunajā rīcības plānā, lai nodrošinātu stratēģisku un visaptverošu virzienu. Rīcības plānā tiks izklāstīta sistēma, saskaņā ar kuru ES delegācijas un biroji kopā ar dalībvalstīm nosaka specifiskos operatīvos pasākumus **valsts, reģionālā un daudzpusējā līmenī**, ņemot vērā vietējos apstākļus un īpatnības.

Lai īstenotu šos jaunos piecus darbības virzienus, ES izmantos **plašu rīcībpolitikas un instrumentu klāstu**, kas ir tās rīcībā, lai veicinātu un aizsargātu cilvēktiesības, demokrātiju un tiesiskumu. Tie ietver publisko diplomātiju un komunikācijas kampaņas, ES paziņojumus un deklarācijas, kā arī tematiskas un konkrētām valstīm paredzētas rezolūcijas daudzpusējos cilvēktiesību forumos. Tie ietver arī diskrētākus diplomātijas instrumentus, piemēram, demaršus, politiskos dialogus un regulārus cilvēktiesību dialogus, kā arī nozaru politikas dialogu. Gadu gaitā ir pierādījies, ka cilvēktiesību

dialogi, kas izveidoti ar arvien lielāku skaitu valstu, ir galvenais instruments, lai virzītu uz priekšu ES cilvēktiesību programmu kā daļu no tās plašākām politiskajām attiecībām.

Šajā jaunajā pasaulē ārkārtīgi svarīga ir komunikācija par cilvēktiesībām. Lai gan joprojām sevišķi svarīgi ir nepārprotami iestāties pret cilvēktiesību pārkāpumiem, ļoti svarīgs ir pozitīvs vēstījums par cilvēktiesībām. Polarizētā informācijas vidē, kurā arvien lielāka nozīme ir sociālajiem plašsaziņas līdzekļiem, tas ir uzdevums, kam nepieciešami konsolidēti centieni.

Jaunajā rīcības plānā tiks izmantotas **iespējas, ko sniedz jaunā daudzgadu finanšu shēma (DFS)**, jo īpaši izmantojot lielāku elastību, lai nodrošinātu saskaņotību starp valstu sadarbību un atbalstu cilvēktiesībām un pilsoniskās sabiedrības organizācijām. ES būtu jāreaģē uz pēkšņiem uzlabojumiem cilvēktiesību un demokrātijas jomā vai situācijas pasliktināšanos valdības iestādēm un pilsoniskajai sabiedrībai sniegtā atbalsta apjomā un līdzsvarā.

Izšķiroši svarīgi ir tas, ka rīcības plāna mērķis būs uzlabot **saskaņotību un novērst izolāciju starp iekšējās un ārējās politikas jomām**. ES pastiprinās centienus integrēt cilvēktiesību, demokrātijas un tiesiskuma aizsardzību visās ārējās darbības jomās. Piemēram, tiks stiprināta sinerģija starp tirdzniecības un cilvēktiesību politiku, pamatojoties uz darbu saistībā ar ES tirdzniecības preferenču režīmu. Cilvēktiesības tiks integrētas arī iekšējās rīcībpolitikās, jo īpaši prioritārajās jomās saskaņā ar zaļo kursu, piemēram, vides, kā arī migrācijas un drošības jomās, un "uz tiesībām balstītā pieeja" attīstībai tiks attiecināta arī uz citām ārējās rīcībpolitikas jomām.

ES centīsies kļūt par **ātrāku un efektīvāku** cilvēktiesību jomas **dalībnieci** valstu līmenī, kur tam ir vislielākā nozīme. Jaunā rīcības plāna nolūks būs dot iespējas dalībniekiem uz vietas. Šajā kontekstā ES delegāciju vadītājiem ir būtiska loma, darbojoties kā cilvēktiesību un demokrātijas sekmētājiem un iespēju nodrošinātājiem, un šis aspekts tiks pilnveidots turpmāk. Pilsoniskā sabiedrība joprojām ir svarīga partnere, lai panāktu ilgtspējīgas pārmaiņas un uzraudzītu un pārskatītu progresu.

Rīcības plāna efektīvai īstenošanai būs vajadzīga **koordinētāka pieeja**, tostarp ar dalībvalstīm, nodrošinot ES iesaistes lielāku saskaņotību un ietekmi visos līmeņos un visos instrumentos un politikas jomās. Saskaņā ar savām pilnvarām ES īpašais pārstāvis cilvēktiesību jautājumos joprojām būs nozīmīgs politiskais dalībnieks un tam būs galvenā loma rīcības plāna dinamiskas īstenošanas virzīšanā, lai panāktu ilgtspējīgu progresu.